

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

PECULIARITIES OF THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE USA FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' CIVIC CONSCIOUSNESS

Стаття присвячена підвищенню якості громадянської освіти як однієї з актуальних проблем вищої освіти США. В XXI столітті демократичні політичні системи, перебувають під загрозою найрізноманітніших сил, з-поміж яких глобалізація, міжнародний тероризм, економічна рецесія, етнічні конфлікти, націоналізм, а також недостатнє розуміння того, як працює уряд. Констатовано, що протягом багатьох десятиліть невинному розширенню мережі закладів вищої освіти США значною мірою сприяла віра суспільства в залежність фінансового благополуччя від отримання диплома ЗВО. Швидкі та суттєві зміни на ринку праці, а також серйозні кризи й напруженість у багатьох країнах, підсилені пандемією, нині вимагають більш глибоко здійснювати громадянську освіту в процесі навчання в закладах вищої освіти. У часи посилення соціальних змін і напруженості особливо важливою стає роль ЗВО у формуванні громадянської свідомості студентів, а навички, які мають відповідати розвитку студентів.

Виявлені підходи до формування громадянської свідомості в студентів у закладах вищої освіти США відзначаються своєю різноманітністю та не обмежуються аудиторіями: його організують будь-де на кампусі та у взаємодії з партнерами з громади. Відзначено, що в США активно запроваджується концепція, згідно якої студенти є партнерами у створенні знань і як повноправні члени, фактично громадяни університету, які роблять внесок в університетські спільноти, тобто в багатьох університетах США формування громадянської свідомості є не додатковим елементом освіти, а складником місії університетів.

З'ясовано, що формування громадянської свідомості студентів у кращих університетів США здійснюється під час проведення заходів, спрямованих на досягнення Цілей сталого розвитку. Форми проведення таких заходів планують з урахуванням специфіки та місії ЗВО, різноманітності студентів, яких вони обслуговують, а саме типу ступеня, галузі чи інших основних характеристик студентського контингенту. Таким чином, університети формують довготривалі стратегії, у яких багатомірність формування громадянської свідомості студентів є першорядною в їхній місії.

Ключові слова: громадянська освіта, проєктний підхід, цілі сталого розвитку, університети США.

The article is devoted to improving the quality of civic education as one of the urgent problems of higher education in the USA. In the 21st century, democratic political systems are under threat from a wide variety of forces, including globalization, international terrorism, economic recession, ethnic conflicts, nationalism, and a lack of understanding of how government works. It was established that over many decades, the continuous expansion of the network of higher education institutions in the USA was largely facilitated by the public's belief in the dependence of financial well-being on obtaining a diploma of higher education. Rapid and significant changes in the labor market, as well as serious crises and tensions in many countries, intensified by the pandemic, now demand a deeper implementation of civic education in the process of learning in institutions of higher education. In times of increasing social changes and tensions, the role of higher education institutions in the formation of students' civic consciousness, and the skills that must correspond to students' development, becomes especially important.

The identified approaches to the formation of civic consciousness among students in higher education institutions of the USA are noted for their diversity and are not limited to classrooms: it is organized anywhere on campus and in interaction with community partners. It was noted that in the USA the concept is actively being implemented, according to which students are partners in the creation of knowledge and as full members, in fact, university citizens who contribute to university communities, that is, in many US universities, the formation of civic consciousness is not an additional element of education, but a component of the mission universities.

It was found that the formation of civic consciousness of students at the best universities in the USA is carried out during activities aimed at achieving the Sustainable Development Goals. The forms of conducting such events are planned taking into account the specifics and mission of higher education institutions, the diversity of students they serve, namely the type of degree, field or other main characteristics of the student contingent. Thus, universities form long-term strategies in which the multidimensionality of forming students' civic consciousness is paramount in their mission.

Key words: civic education, project approach, sustainable development goals, US universities.

УДК 378.091.2(492)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.1.34>

Засць Р.Г.,

аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фактично всі країни, демократичні чи недемократичні, усвідомлюють важливість громадянської освіти, хоча й формують різні завдання. Демократичні принципи й цінності важливо засвоювати кожному поколінню, щоб

розв'язувати нагальні суспільні проблеми. Громадянам потрібно дати змогу працювати разом в інтересах загального блага; брати участь у формальному політичному процесі; користуватися правами й виконувати обов'язки в повсякденному житті та діяльності; поважати всі думки, навіть

опонентів, щоб стати повноправними й активними членами суспільства. За таких умов громадяни почуватимуться корисними й визнаними членами своїх спільнот, здатними брати участь у житті громади й змінювати його.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Громадянську роль вищої освіти в США досліджували С. Хан, А. Сен, М. Нуссбаум, Дж. Бієста та інші; в центрі уваги науковців Б. Мак Фарлена, Д. Ватсона, Р. Холлістер, С. Страуда та інших опинилися перспективні напрямки громадянської освіти в університетах США; Бойте Х., Берган С., Клеменчич М. та інші вивчали форми громадянської освіти в закладах вищої освіти США.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Упродовж останніх років в США та інших країнах виникла стурбованість стосовно визнання громадянами демократичних ідеалів і цінностей, а також щодо їхньої здатності до участі в демократичних процесах, тому підвищення ефективності громадянської освіти студентів в закладах вищої освіти набуло надзвичайної актуальності.

Мета статті. Окреслити особливості організації освітнього процесу в закладах вищої освіти США, які сприяють підвищенню ефективності громадянської свідомості студентів

Виклад основного матеріалу. Демократію часто розглядають як політичну систему, що перебуває під загрозою найрізноманітніших сил, з-поміж яких глобалізація, міжнародний тероризм, економічна рецесія, етнічні конфлікти, націоналізм, а також недостатнє розуміння того, як працює уряд [4]. Безсумнівно, демократія продемонструвала певну стійкість у минулому, однак вона може не вижити без допомоги в майбутньому. Останнім часом у світі спостерігається зростання апатії та недовіри до політиків і політичних процесів, особливо в молодого покоління. Уряди багатьох країн упроваджують освітні програми, спеціальні практики та заходи для заохочення громадян до активної участі в демократичному житті, до реалізації своїх громадянських прав та обов'язків. Організації громадянського суспільства разом з урядом виконують важливу функцію в підтримці демократичних цінностей. Університети є інтелектуальним ядром суспільства, і тому в них є можливість впливати на функціонування суспільства загалом.

Є два основних підходи до визначення громадянської ролі вищої освіти в США. Одним з них є підхід на основі можливостей [13]. За цим підходом, поняття свободи досягнення добробуту, що має першорядне моральне значення, слід тлумачити з огляду на реальні можливості людей і на те, які в них цінності. За припущенням М. Нуссбаума [10], компетентностями, які є вирішальними для внутрішнього здоров'я демократій, є критичне мислення, схильність до глобального

громадянства та емпатійне розуміння людського досвіду, а завдання вищої освіти – навчити студентів застосовувати ці компетентності. Також можна розглядати громадянські результати вищої освіти в контексті нормативної демократичної теорії, особливо з урахуванням реальних очікувань від університетів у керуванні розвитком демократичних інститутів, а також демократичних практик в різних соціальних інститутах, зокрема й університетах [2]. Водночас актуальним є навчання майбутніх законодавців, оскільки диплом коледжу – це одна з переваг під час обрання до законодавчого органу [6]. Проблема полягає в тому, як університети можуть розвивати чи впроваджувати демократичні практики у своїх середовищах, як допомагати долати неліберальну демократичну практику. Підхід на основі здібностей і нормативна демократична теорія невіддільно взаємопов'язані спільною метою, яка полягає у вихованні громадянського мислення та забезпеченні участі студентів у демократичних інститутах. Як бачимо, громадянська роль університетів є важливою в усіх сферах діяльності. Цьому сприяє уряд та суспільство США, оскільки вони особливо зацікавлені в тому, щоб громадянська роль університетів максимально реалізовувалася через функцію освіти, тобто завдяки посиленню громадянської активності та громадянської свідомості студентів.

Безсумнівно, елітні заклади вищої освіти США з невеликою кількістю студентів у групах, не можуть забезпечити умови для підвищення значення громадянських цінностей, оскільки виховують індивідуальність студентів та автономію в громадянському самовираженні. У масовій вищій освіті спостерігається тенденція до стандартизації надання освіти, яка краще піддається індоктринізації, а не індивідуальності громадянського мислення [9], проте застосування стандартизованих методів у процесі здобуття студентами громадянської освіти, з-поміж яких варіанти обов'язкових курсів громадянської освіти, здаються контрпродуктивними для досягнення цих цілей. Незважаючи на це, є кілька прикладів передової практики в кількох мережах та університетських ініціативах США, які демонструють рух «глобальної залученої вищої освіти до формування громадянської свідомості студентів» [6]. Найуспішніші випадки викладають у мережі Talloires – міжнародній асоціації з понад 400 університетів, які працюють на зміцнення громадянської ролі та соціальної відповідальності вищої освіти [6], і Campus Compact – організації, що базується в США і займається реалізацією громадянських цілей вищої освіти [1].

Реалізація громадянської місії в освітньому середовищі аж ніяк не є беззаперечною. Нині триває наполеглива дискусія про те, чого слід навчати і з якою метою. У формулюванні мети освіти, що служить демократії шляхом зміцнення

громадянського мислення студентів, спостерігаються помітні розбіжності між класичною та прогресивною традиціями [12]. За класичною традицією, тобто традицією ліберального навчання, освіта має служити демократії, проте так, щоб вона була відділена від повсякденного життя [11]. Студентам пропонують ретельно проаналізувати класичні твори світових цивілізацій і дослідити способи пізнання, критичного аналізу та обмірковування демократичних традицій і їхніх основних тем разом з концепціями свободи, теоріями демократії та принципами справедливості розподілу. Навпаки, у прогресивній освітній традиції наведено аргументи на користь оцінювання знань минулого відповідно до того, як вони можуть вплинути на розв'язання соціальних проблем сучасності. Прогресивні освітяни рекомендують переглянути освітні програми з позиції критичної, обговорювальної та орієнтованої на дії педагогіки. У більш полегшеному варіанті прогресивної освіти вчителям рекомендують допомогти учням розвинути громадянське мислення та активність у будь-якому курсі, незалежно від дисципліни, з уведенням значущих тем та заходів, пов'язаних з реальним світом.

Університетський рух для глобального залучення студентів урахує обидві освітні традиції. Тенденція не полягає в пропонуванні спеціальних курсів громадянської освіти у вищій школі. Важливо рекомендувати курси з урахуванням цілеспрямованого формування громадянської компетентності для збалансування фахових дисциплін [15]. Окрім того, студенти беруть участь у політичних і громадських обговореннях, змаганнях та акціях на кампусі. Також студентів залучають до навчальних та поза навчальних заходів, з-поміж яких волонтерство в громаді, оплачувані стажування, лідерство студентів та інші види волонтерської або оплачуваної діяльності в галузі державної служби або залучення громади [3]. Таку громадську діяльність можна спрямувати на громади за межами кампусу, а також зорієнтувати на безпосереднє обслуговування університетських громад. Студентське обслуговування університетської спільноти вважають дуже впливовим під час здобуття загального позитивного досвіду й зростання добробуту студентів [8]. Також організація сприятливих умов для реалізації громадянської активності на кампусі зумовлює значне посилення громадянської активності студентів. Незалежно від того, якою є мотивація студентів до участі в державній службі (альтруїзм чи створення резюме), у них неминуче формується певна громадянська свідомість в процесі ознайомлення із суспільними проблемами та спілкування з іншими громадянсько активними людьми.

Зрештою, неформальне навчання для розвитку громадянської свідомості пов'язане з уявленням

про університети як про «місця громадянства». Заклади вищої освіти пропагують громадянські цінності під час організації різних способів діяльності, а також у процесі обговорення питань, які для них є більш чи менш важливими [7]. Однією з таких цінностей є можливість організації студентського самоврядування як окремої форми політичних інституцій в університетах, що організовує, об'єднує і представляє інтереси студентів [7]. Іншим, більш суперечливим, є прийняття (ненасильницького) студентського активізму як форми політичного вираження, проте освітня практика в університетах змінилася від демократичних принципів управління до більш корпоративних моделей, які зменшують громадянські ролі студентів через представництво та звертають більше уваги на індивідуальні права студентів. Такі зміни руйнують уявлення про університети як про місця громадянства та громадянської активності й позбавляють студентів громадянських можливостей, які б зміцнили їхнє громадянське мислення та виробили схильність до (університетського) громадянства та громадянської активності.

Зазначимо, що університети зазвичай зосереджені на викладанні змісту, безпосередньо пов'язаного з конкретними компетенціями, однак у розробленні повної освітньої програми важливо враховувати інші компетенції, пов'язані із соціальним, економічним або екологічним контекстом. Іншими словами, формуючи громадянську свідомість під час освітнього процесу, університети мають бути прикладом для громад і суспільства щодо виконання Цілей сталого розвитку, наприклад, мінімізації викидів, глобального потепління та екологічності [15]. Окрім того, у майбутньому студенти можуть стати діячами, які схвалюватимуть доленосні рішення для розвитку суспільства США, тому закладам вищої освіти потрібно гарантувати їхнім випускникам здобуття знань та вироблення навичок, важливих для розвитку їхнього фаху з урахуванням проблем навколишнього середовища та цілей сталого розвитку (ЦСР), схвалених державами-членами ООН у 2015 р. [5].

Важливою в роботі з формування громадянської свідомості студентів є організація та проведення заходів за принципами, задекларованими цілями сталого розвитку. Топ-5 університетів США в цьому напрямі:

- University of Nebraska at Kearney.
- Central Washington University.
- College of Southern Nevada.
- University of California, Riverside Extension.
- University of Central Florida.

Численні види заходів з формування громадянської свідомості студентів, передбачені в освітньому процесі цих університетів (від спортивних змагань до місцевих або внутрішніх зустрічей чи семінарів), можуть сприяти виконанню ЦСР з огляду на їхній вплив на довкілля, клімат та

ефективність використання ресурсів. Наведемо приклади врахування таких цілей сталого розвитку під час проведення заходів з формування громадянської свідомості студентів:

Ціль 7 – Доступна та чиста енергія: прийняття енергоефективних рішень та використання відновлюваної енергії на майданчиках, зменшення використання викопного палива та економія ресурсів.

Ціль 11 – Сталі міста та громади: підтримка студентських кампусів, міст та громад у створенні інфраструктури та послуг для забезпечення їх сталості під час заходів, які організують на постійній основі.

Ціль 12 – Відповідальне споживання та виробництво: постійне використання екологічно чистих матеріалів, відновлюваної енергії та місцевої (органічної) їжі, зменшення непотрібного споживання та перероблення відходів.

Ціль 13 – Кліматичні дії: постійне підвищення обізнаності щодо використання відновлюваної енергії, зменшення споживання енергії та компенсація неминучих впливів.

У червні 2012 р. Міжнародна організація зі стандартизації – ISO2 – опублікувала новий стандарт ISO 20121, у якому вироблено рекомендації та узагальнено найкращі практики, що підвищують ефективність проведення заходів та забезпечують контроль їхнього соціального, економічного та екологічного впливу. Дотримання стандарту ISO 20121 під час проведення заходів для студентів з формування громадянської свідомості сприяє реалізації ЦСР, оскільки кожна дія має значення, наприклад: споживати воду з крана замість води з пластикових пляшок; використовувати громадський транспорт замість власних автомобілів. Гнучкий підхід ISO 20121 дозволяє використовувати його в процесі проведення різних типів заходів для студентів з формування громадянської свідомості (від музичних фестивалів до науково спрямованих заходів сучасних форм) та дає змогу скоротити витрати на проведення цих заходів.

Висновки. Сьогодні у вищій освіті США виникли важливі проблеми, пов'язані з її роллю в суспільстві. Протягом багатьох десятиліть невпинному розширенню мережі закладів вищої освіти США значною мірою сприяла віра суспільства в залежність фінансового благополуччя від отримання диплома ЗВО. Швидкі та суттєві зміни на ринку праці, а також серйозні кризи й напруженість у багатьох країнах, підсилені пандемією, нині вимагають більш широко розглядати внесок вищої освіти в життя людей і суспільства. У часи посилення соціальних змін і напруженості особливо важливою стає роль ЗВО у формуванні громадянської свідомості студентів, а також тип освіти та навички, які мають відповідати розвитку студентів.

Практики формування громадянської свідомості в студентів у закладах вищої освіти

США різноманітні. Вони демонструють ознаки емпіричного навчання, не обмеженого аудиторіями: його організують будь-де на кампусі та у взаємодії з партнерами з громади. Цей досвід також віддзеркалює концепцію студентів як партнерів у створенні знань і як повноправних членів, фактично громадян університету, які роблять внесок в університетські спільноти, тобто в багатьох університетах США формування громадянської свідомості є не додатковим елементом освіти, а складником місії університетів.

Формування громадянської свідомості студентів у кращих ЗВО США здійснюється під час проведення заходів, спрямованих на досягнення Цілей сталого розвитку. Форми проведення таких заходів планують з урахуванням специфіки та місії ЗВО, різноманітності студентів, яких вони обслуговують, а саме типу ступеня, галузі чи інших основних характеристик студентського контингенту. Отже, університети формують довготривалі стратегії, у яких багатовимірність формування громадянської свідомості студентів є першорядною в їхній місії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Battistoni R. M. *Civic Engagement Across the Curriculum : A Resource Book for Service – Learning Faculty in All Disciplines*. Boston, Massachusetts : Campus Compact. 2017.
2. Biesta G. J. J. *How to Exist Politically and Learn from It : Hannah Arendt and the Problem of Democratic Education*. *Teachers College Record*. 2010. 112 (2). P. 558–577. URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ888456>.
3. Cress C. M., Collier P. J., Reitenauer V. L. & Associates. *Learning through serving : A student guidebook for service-learning and civic engagement across academic disciplines and cultural communities*. (2nd ed.), Expanded. Sterling : Stylus. 2013.
4. Hahn C. *Reflections on the IEA Civic Education Study in the United States : Policies, People, and Research*. 2021. (In Eng.) DOI: 10.1007/978-3-030-71102-3_15.
5. Hamzah R. Y., Alnaser N. W., Alnaser W. E. *Accelerating the transformation to a green university*. In *Proceedings of the E3S Web of Conferences*, Semarang, Indonesia, 8–10 April 2018. Volume 48. P. 06002. URL: https://www.researchgate.net/publication/326896491_Accelerating_the_transformation_to_a_green_university_University_of_Bahrain_experience.
6. Hillygus D. *The Missing Link : Exploring the Relationship Between Higher Education and Political Engagement*. *Political Behavior*. 2005. 27(1). P. 25–47.
7. Klemenčič M. *Higher education for democratic citizenship*. In E. Fromet, (Ed.). *EUA Bologna Handbook : Making Bologna work*. Berlin : Raabe. 2010. B 1.3-1.
8. Kuh G. D. *High-impact educational practices : What they are, who has access to them, and why they matter*. Washington, DC: Association of American Colleges & Universities. 2008.

9. McFarlane B. Freedom to learn : The threat to student academic freedom and why it needs to be reclaimed. London: Routledge. 2017.

10. Nussbaum M. C. Not for Profit : Why Democracy Needs the Humanities. Princeton, N. J: Princeton University Press. 2010.

11. Oakshott M. The Voice of Liberal Learning. New Haven : Yale University Press. 1989.

12. Sant E. Democratic Education : A Theoretical Review (2006–2017). Review of Educational Research. 2019. 89(5). P. 655–696.

13. Sen A. Development as Freedom. Oxford University Press. 1999.

14. The engaged university : International perspectives on civic engagement / Watson D., Hollister R., Stroud S. E., & Babcock E. London : Routledge. 2011.

15. Zgaga P. Higher Education and Democratic Citizenship. In : Shin J., Teixeira. P. (Eds) Encyclopedia of International Higher Education Systems and Institutions. Springer, Dordrecht. 2016.